

Kinek az emlékeiben „fér el” ennyi „szilánk” az árnyak valószínűleg a maga „egészében” sohasem összefüggő, méltósággal hömpölygő, epikus történetéből? Rejtély, hiszen még az emlékfoszlányok, a töredékek is tovább aprózódnak, s a regényíró pazarló bőkezűséggel méri a pusztulást: nem elég, hogy az árszítás idején Halász Ignác fényképész műhelyét kifosztják, majd felgyújtják, a rejtélyes módon mégis megmaradt fotók „kifehérednek”, végül az Ipoly (Akherón és Léthé egyszerre) „fekete vizében” úsznak tovább – ki tudja, merre? Egyszerrel strapabíró árnyak ezek, akik mindent elviselnek, csak egyet nem: hogy elfeledjük őket. Bizonyára ezért vonultak fel a hajdani kisvárosi korzó mindkét oldalán, s ezért vannak emlékekből szőtt fátylat saját történetük köré.

6

A feledés ellen hadakozó légnemű lények között – „akiket” eddig megpróbáltam számba venni – egy valódi „metafizikai túlélő” is akad. Idézőjelben vett túlélőről van szó persze, hiszen ebben a pozícióban egy, a személynél is fontosabb valamit szeretnék megemlíteni. Ez a valami pedig a *név*, amely a zsidó s általában a bibliai hagyományban a létezők szellemi orientációjának – és ily módon létezésének is – legfontosabb letéteményese. Ebben az értelemben említi Márton László az egyik „ideális tekintet” megtestesítőjének, Róth Arának titkos, emlékeztető nevét, az úgynevezett „pószeg”-et, amely arra való, hogy „emlékeztesse” az Örökkévalót – ki az, aki örömeiben vagy éppen szorultságában hozzá fordul. A pószeg olyan – jobbára bibliai – szövegrészlet, mondat, amelynek az első és az utolsó betűje meg kell hogy egyezzen a név első és utolsó betűjével. Róth Aranka pószege az „Eszter”, ugyanaz, mint a zsidók egykori megmentőjéé; a rejtvény pedig a 20. zsoltár 8. verséből származik: „*Emez a szekereket, amaz a lovakat, mi az Örökkévaló Isten nevét emlegetjük immár.*”

A megfelelő szórend kedvéért a fenti módon alakított zsoltármondat az eredetiben többféle jelentést is hordozhat; a közkeletű megoldás így hangzik: „*Ezek a harci kocsikat, azok a paripákat, mi viszont Istenünknek, az Úrnak a nevét emlegetjük [dicsekedve].*” Ám a héber „*besém... nazkir*” formula úgy is érthe-

tő, hogy: „*a mi Istenünknek, az Úrnak a nevében emlékeztetünk/emlékeződünk*”. Vagyis az eljövendő korszakok embere az emléktelenség összefüggő víztömegein is meg fogja találni azokat az aprócska szigeteket, ahol a múlt „mazkir”-jainak (emlékeztetőinek) beteljesült akaratként, vágyaiként él tovább; ám csakis annak a nevében, aki az emlékezést, mint *micvát* (parancsot) törvénybe iktatta. Végül a pószeg funkciója is ez; a bizonytalan etimológiai szó igei gyöke szintén az egyik zsoltárversben bukkan fel, a 48. zsoltár 14. versében. A Nagy Király városáról szólván a zsoltáros – a közvetlen kontextust is felidézve – a következőket mondja: „*Kerüljétek meg Cijjont, járjátok körül, vegyétek számba tornyait. Jól jegyezzétek meg bástyáit, járjátok be palotáit [paszgu armenótehát], hogy számot adhassatok róla az eljövendő nemzedéknek*” (ledór aharon; Zs. 48, 13–14.).

Ha egy (vagy több) nemzedék valamilyen oknál fogva nem vehette-(veheti) birtokba örökségét, elődeinek *számadását* – ahogy ez az ÁRNYAS FÓUTCA hőseinek tragikus sorsa miatt bekövetkezett –, mi mást is tehetne, mint hogy *bejárja* a Történet Urának palotáit (az ottani kincstárakban együtt található a szilánkokra hasadt emlékezet valamennyi szertegurult ékköve), s talán megérti majd: jelenbe révedt tekintetünk elől hová „suhantak el” Márton László elbeszéléseinek „hősei”, a regényes sorús árnyak.

Rugási Gyula

„OTTHONA: KÉT SZÉK KÖZÖTT”

Szakács Eszter: *Másik hely, másik idő*
Széphalom Könyvműhely, 1999. 64 oldal, 650 Ft

Szakács Eszter hangja lényegében már megvolt az első kötetében (HALAK KERTJE, 1993). Verselési technikája sem sokat változott azóta. Általában strófikusan szerkeszt, három- vagy négy soros egységekben (amelyeket az első kötetben olykor párosával összefog a rím), s ahogy ezek sorjázhatnak egymás után, lassan töl-

tődik fel a vers a képek összedadódó jelentésével. Verselése darabos, anyagát nem vagy csak nagyjából egyneműsíti metrikailag, figyelmet a nézés köti le: a dolgok, amiket lát és amiket beléjük lát (de talán pontosabb lenne úgy mondani: amit kilát belőlük). „...*Hanyattfekvő kerti szék / négy puskacsöve célozza a napot.*” „*A nővényekből / vámpír ősz szívta ki / a nedveket.* // *Bogyóik / visszamaradt, / ovál-kék sebhelyek.*”

A felület, a látvány, a horizontális irány dominál az első kötetben (még ha a képek, mint láttuk, erősen rétegezettek is). A második, a SÜLLYEDŐ ATLANTISZOM (1995) hozzáadja az új dimenziót: vertikálisan terjeszkedik. Mélybe és magasba. Önmagában egyre mélyebbre ásva a magasságra bukkan: megtalálja magában Istent. Szakács Eszter istene megközelíthető irodalomtörténeti irányból is, a német misztikus, Angelus Silesius mély értelmű párrímei, a középkori himnuszok amor sanctusa vagy a XVI. századi misztikus költő, Keresztes Szent János metaforikus, az Istenhez sóvárgó lelket menyasszonyi ruhába öltöztető szerelmes lobogása felől, amely az ÉNEKEK ÉNEKE érzéki pompájából is merít, más korok és vallások istenein és istenállatain keresztül Rilke STUNDENBUCH-jáig vagy a fiatal József Attila már-már blaszfémikusan hétköznapi ember formájú istenéig, de alapvetően mégiscsak Szakács Eszter személyes, önmaga fájó hiányaiból megteremtett és kivetített istene ez, még funkcióját tekintve is megragadóan, mondhatnám, szíven ütő elesettséggel megfogalmazott, fikció voltában is hétköznapi realitás. Ahogy a kötet egyik legszebb versében olvassuk: „*Kampányra tömörül össze minden este / világom közepébe beleverve.* // *Rádakasztom a kelmét, melyet aznap szőttem, / s az egyhelyben függve marad a levegőben.* // *Mért fontos, hogy létezel-e, ha éjszaka / megtartasz a semmi fölött, életem fogasa.*”

Valamit nagyon megtalált Szakács Eszter a második kötetében. Hogy azt ne mondjam: megfogta az Isten lábát. De talán mert ez az Isten annyira antropomorf, és talán mert túlságosan is nagy súlyokat hordoz és túl sok mindent pótol, ez a kapcsolat is ki van téve az idő romboló hatásának. De gyorsan hozzátenném – hiszen egy költészet alakulásáról beszélek –, hogy talán Szakács Eszter költői ösztöne is ebben az irányban dolgozik.

Nem tudom, hogyan alakult a kötet kiadása: a kiadó kereste-e meg őt vagy ő a kiadót, de

annyi biztosnak látszik, hogy kötetet akkor ad ki, amikor az anyaga köteté állt össze. A második után megint valami új következik, erre látszik utalni már a címe is: MÁSIK HELY, MÁSIK IDŐ. De ez csak apránként derül ki. A nyitó versben még ugyanaz a szerelmes-vallásos áhítat szól – de mintha szemrehányás is vegyülne bele. „*Elveszed tőlem az arcom... Ne nézz rám, figyelmed megvakít.*” Csakhogy ki a tárgya a szorongó áhítatnak ezúttal? Amit a vers mond, az a könyv – halandó – olvasójára látszik utalni („*kikhez fűz életed és haláloed*”), de ahogy mondja, az már elbizonytalanít. Mint ahogy sokszor talányosan átdereng egymáson egy lehetséges, talán csak elképzelt földi szerető és a nagyon emberi formában megjelenített Isten képe. A második vers, miközben Őhöz szól, mintegy ki is beszéli Őt, azt a nagy, titokzatos Ő-t, leleplezi viszonyuk jellegét: „*Mindig olyan vagy épp, amilyennek látni akarlak. / Én választom jelmezeid. / Felöltöztetek bikatáncosnak, robotnak, / de ha rólad az álarc leesik, / nem néz vissza senki se rám.*” De elengedni még így sem akarja, így is kell neki. A harmadik vers azonban mintha már múlt időben szólna a kapcsolatukról. „*Aranykeret szerettem volna lenni / mikor tükörbe nézel hogy körbevehesselek...*” És egyre inkább az az érzésünk támad a kötetet olvasva, mintha egy elmúlt, de még mindig sajtó szerelem emléke kísértene. „...*Mindig nélküled ébredek fel álmaimban, / ezért már lassan elaludni félek.*” És aztán még távolabbról: „*Akár egy város, ahol valaha laktam, / olyan vagy már régóta nekem.*” De igazában csak a régi meghiúsult és távoli. Isten jelen van, de ez a jelenlét most már inkább féltelmes. És nem egy személynek szóló. „*Mások is járnak ide. Lábatlan / testiünk utcáid fölött lebeg. / Érezzük, hogy várakozol és a / beléd visszatérőket lesed.*”

Most vagyunk a kötet felénél. Egy józan, kopár és kiábrándult új Én néz velünk szembe a ciklusként elkülönített, négyrészes HESZTIA című versben. „*Oththona: két szék között. / Belakta a helyet.*” A cím keserű ironiája: Hesztia az otthon és a családi tűzhely istennője. Ez a fanyar, de csöppet sem fölényes, sőt nagyon is fájdalmas ironia folytatódik a „BOLDOG, SZOMORÚ DAL”-ban, ebben a Kosztolányi-palinódiában, vagyis visszaéneklésben, ellendalban. Jó költőnek még a fogyatékoságai is hasznára tudnak válni. Kosztolányi fölényes verselési eleganciája, folyékonyan pergő anapsztusai alighanem ki-

kezdenék *ennek* a versnek a hitelét; úgy állnának rajta, mintha jelmezkölcsönzőből vette volna őket. Világfiás szmoking mellett ebben a lazára hordott pulóverben nyilatkozik meg igaz természete szerint az életforma és életérzés kesernyés különbsége. Kosztolányi: „*Ván kertem, a kertre rogyó fák / suttogva hajolnak utamra / és benn a dió, mogyoró, mák / terhétől öregbül a kamra.*” Szakács Eszter: „*Ván két cserép virág a polcom, / cirógatni az arcom, a vállam, / s mikor a boltból hazahordom, / bőven májkrém, lekvár a spájzban.*” Nem, rá nem érvényes Kosztolányi verszárlatának első fele: „*Itthon vagytok itt e világban*”. Költőként azonban berendezkedik ebben az otthontalanságban. A hely, ami adatik neki, szűkös, de hiánytalanul és intenzíven kitölti. Vagy talán helyesebb úgy mondani: intenzíven kitölti a hiánnyal.

Várady Szabolcs

FODOR ÁKOS VERSEIRŐL

ADDIG IS. változatok a jelen létre
Fabyen, 1999. 174 oldal, 900 Ft

Mivel *munkám* lenne más, belevágok, hátha fordítva is igaz:

KÖZMONDÁS-MÓDRA

*Halogass bármit:
munkává válik.*

Fodor Ákos nem magát mutatja: bennem olvas (ezért vigyáznom kell, mit beszélek). És olvas a világ elmebájában. Ő a fáradt tükör. Axiómáit magyarázni viccmagyarázat volna. Persze pár-lat-versei többfélék: van közöttük igazi vicc (DAL-JÁTÉK), szóvicc (MUNKAEBÉD), gyerekcszáj („*Szeretsz gondolni? / – én attól majdnem mindig / szomorú leszek!*”, GYEREKBESZÉD), meglátás („*Két méter fölött / mindegy: milyen mély a víz. / – Tüdsz úszni, vagy sem*”, AXIÓMA), helyzetelemzés („*Türelmes szeretnék lenni, de csak / fegyelmezett vagyok*”, DICHTUNG UND WAHRHEIT), a gondolkodás filozófiája („*– a rés méretén / múlna, hogy amit látsz: azt / nézed vagy lesed?*”, ERKÖLCSI KÉR-

DÉS), a költészet filozófiája („*A rossz kép bezár: Fal és tükör. / Megtorpant és visszavet magadba. / – A jó: kitárt kapu: / szabad járás két Képtelen között*”, KÉPEK) – és tiszta költészet. Ezekre gondolok:

ÖREGSÉG (3.)

amikor a szem már inkább látvány

Ezt talán tényleg nem fogom magyarázni. De az ETŰD-öt mégis:

ETŰD

*Az égen márvány-
erezetté dermedt füst
a szél sírköve.*

Az első sorban ott a tér és a súly: levegő és kő ellentéte, a gravitáció hiánya. Másrészt a látvány: a második sor *füstje* már itt elkezdődik a *márvány* szóval, még az *erezet*hez el sem ért a szemünk – aztán átlebeg (áthajlik) a harmadik sorba, a *szél* szóhoz, majd a harmadik sorban a *sírkő* a *márványra* visszautalva körbefogja vagy két pilléreként megtartja a levegőt. Persze azonosító mondatról van szó: az egy szál ige-név is a mozgás végét jelöli: *dermedt*. Csakhogy mindez meteorológiailag is pontos: a szél elnyugszik, a maradék felhőt már nem fújja el. És (bár lehetett ez a kiinduló versötlet) a csattanó el sem hangzik: itt nyugszik a szél. Lehet, hogy ez csak gyakorlat, *etűd*, mégis tökéletes. Mellesleg hadd hívjam föl a figyelmet a verscímekekre. Minél rövidebb a szöveg, annál fontosabbak lehetnek, lásd Örkeny HASZNÁLATI UTASÍTÁS-át az egypercesekhez. És még egy dolog: az idézés kedvéért néhány verset betördeltem a szövegbe. Holott amennyire a csend versei, annyira kell köréjük a fehér lap: a tér és az elgondolkodni való idő.

Fodor Ákos minden verse a gondolkodás eredménye: a pontosság, a kihagyás, a tömörítés darabjai. Persze mi mást lehetne mondani egy zömében haiku formájú és anyagú kötettről? De mégsem. Mert a klasszikus, tájas haiku teljesen személytelen (BASHŌ-HANGMIN-TA), itt ilyen alig van. A személyes hitel, etikai tartás a tartalmuk. A túlsó pont lehetne (a személytelenség felől) a GYORSLELTÁR kilenc sora (két szokásos haiku között egy konkáv):